

वा०श०

॥११८॥

प्रासादेभ्यः सुमंत्रस्य राजवेश्मप्रवेशंदृष्ट्वा प्रासादेभ्योवतीर्णानामित्यर्थः ॥ मंदं राजसान्निध्यान्मंदत्वं ॥ २० ॥ किं नाम प्रतिवक्ष्यति अतिघोरत्वान्किमपि वक्तुं शक्यमिति भावः ॥ २१ ॥ अथ प्रत्येकं राममातृणां दुःखप्रलापः ॥ यथाचेति यथाजीवं जीवनंदुःखजनकं मन्ये ॥ एवं ध्रुवं निश्चयेन सुकरं सुकरनाशनेति मन्ये ॥ यत्र यतः पुत्रे रामे आच्छिद्य न्यायप्राप्तमभिषेकमाच्छिद्य त्यक्त्वा निर्याते सत्यपि कौसल्या जीवति ॥ मन्ये इत्येकैकव्यक्त्यपेक्षयैकवचनं ॥ २२ ॥ सत्यरूपं परमार्थरूपं तत्स्त्रीणां वाक्यं निशा

ततोदशरथस्त्रीणां प्रासादेभ्यस्ततस्ततः ॥ रामशोकाभितप्तानां मंदं श्रुश्रावजल्पितं ॥ २० ॥ सहस्रमेण निर्यातो विनाराममिहागतः ॥ सूतः किं नाम कौसल्यां क्रोशतीं प्रतिवक्ष्यति ॥ २१ ॥ यथा च मन्ये दुर्जीवमेवं न सुकरं ध्रुवं ॥ आच्छिद्य पुत्रे निर्याते कौसल्या यत्र जीवति ॥ २२ ॥ सत्यरूपं तु तद्वाक्यं राजस्त्रीणां निशामयन् ॥ प्रदीप इव शोकेन विवेश सहसा गृहं ॥ २३ ॥ सप्रविश्याष्टमीं कक्ष्यां राजानं दीनमातुरं ॥ पुत्रशोकपरिधूनमपश्यत्पांडुरे गृहे ॥ २४ ॥ अभिगम्य तमासीनं राजानमभिवाद्य च ॥ सुमंत्रो रामवचनं यथोक्तं प्रत्यवेदयत् ॥ २५ ॥ सतूष्णीमेव तच्छ्रुत्वा राजा विद्रुतमानसः ॥ मूर्च्छितो न्यपतद्भूमौ रामशोकाभिपीडितः ॥ २६ ॥ ततो तः पुरमाविद्धं मूर्च्छिते पृथिवीपतौ ॥ उच्छ्रित्य बाहू चुक्रोश नृपतौ पतिते क्षितौ ॥ २७ ॥ सुमित्रया तु सहिता कौसल्या पतितं पतिं ॥ उत्थापयामास तदा वचनं चेदमब्रवीत् ॥ २८ ॥ इमंतस्य महाभाग दूतं दुष्करकारिणः ॥ वनवासादनुप्राप्तं कस्मान्न प्रतिभाषसे ॥ २९ ॥ अद्ये मम नयं कृत्वा व्यपत्रपसिरा घव ॥ उत्तिष्ठ सुकृतं ते स्तु शोकेन स्यात्सहायता ॥ ३० ॥

मयन् शोकेन प्रदीप इव सन् राजगृहं विवेश ॥ २३ ॥ अत्र श्लोकद्वये तीर्थकतकादिव्याख्यानात्यंतं समं जसेत्युपेक्षिता ॥ स इति परिधूनं म्लानं ॥ २४ ॥ प्रत्यवेदयत् ॥ विस्तरेण प्रतिपादनमग्रे भविष्यति ॥ २५ ॥ २६ ॥ आविद्धं दुःखाभिहतं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ अद्येति ॥ इमं दुःखसाधनं पुत्रप्रवासरूपमनयं कृत्वा अद्य किं व्यपत्रपसि लज्जसे यन्न प्रतिभाषसे तस्माच्छोकं विधूयोत्तिष्ठ ते सुकृतं सत्यपरिपालनरूपं पुण्यमस्तु ॥ किंच एवं शोके त्वया क्रियमाणे तव सहायता सहायसमूहः परिजनः सर्वोपिन स्यात् त्वच्छोकेन सर्वोपिन श्येदित्यर्थः ॥ ३० ॥

अ० कां०

॥११८॥